

De laatste dolfijnensectie van de eeuw

ERWIN J.O. KOMPANJE *

FIGUUR 1
CHRIS SMEENK,
CONSERVATOR
ZOOGDIEREN VAN
NATURALIS, GEHULD IN
MARINE-REGENJACK EN
POLITIEZWEMVEST BIJ DE
GESTRANDE
WITSNUITDOLFIJN
(*LAGENORHYNCHUS ALBI-
ROSTRIS*) OP HET WAD BIJ
DEN HELDER.
[FOTO: ERWIN J.O. KOMPANJE]

Erwin Kompanje is één van de drijvende krachten van het Nederlandse walvissenstrandingswerk, een werkgroep die zich - in navolging van het werk van dr A.B. van Deinse - vanuit het coördinatiepunt Naturalis in Leiden, inzet om strandingen van zeezoogdieren zorgvuldig te registreren en te documenteren. De werkgroep rukt uit in weer en wind zodra een melding van een gestrande walvis- of dolfijnachtige binnenkomt. Als voorbeeld van een dergelijke actie beschrijft Erwin hier 'een cetologisch kerstcadeau'.

Donderdagmiddag 23 december 1999

De zon scheen, een rustige middag thuis. Tot dat de telefoon ging: een medewerkster van Naturalis, het Nationaal Natuurhistorisch Museum. Ze kon Chris Smeenk, conservator zoogdieren van Naturalis en coördinator van het Nederlandse walvissenstrandingswerk niet bereiken. Ik stond als tweede op de lijst om te bellen. Er waren twee 'dolfijnen' aangespoeld, één bij Wassenaar en één bij Den Helder. De 'dolfijn' die bij Wassenaar op het strand lag was door een, in die gemeente woonachtige, joggende journalist van de NRC gevonden. De andere dolfijn bij Den Helder was door Arnold Gronert van de 'Windbreker' uit Petten gemeld. Gelukkig dacht ik, die bij Den Helder zit wel snor. 'De Gronerts' zijn zeer

ervaren met strandingen van zeezoogdieren. Eerst maar 'die van Wassenaar' afwerken. Eerst nog even geprobeerd of Chris thuis te bereiken was. Toen dat niet lukte, de journalist uit Wassenaar gebeld. Volgens zijn opgave was het dier ongeveer 150 cm lang en had een driehoekige rugvin. Een bruinvis (*Phocoena phocoena*) dus, waarschijnlijk, gezien de maat, een vrouwtje. Met hem afgesproken dat ik eerst iemand uit Leiden zou trachten te bereiken, dat was dichterbij dan van Barendrecht naar Wassenaar te toeren. Hij zou telefonisch 'stand-by' blijven. Vervolgens het nummer van Arnold Gronert's mobieltje ingetoetst. Hij stond aan de dijk bij Den Helder en kon de dolfijn zien liggen op het wad. Het was een volwassen witsnuitdolfijn (*Lagenorhynchus albirostris*), een

vrouwtje van 251 cm. Waarschijnlijk levend gestrand, gezien de sporen van de staartflippers in de modder. Er waren reeds mensen van Ecomare, Texel onderweg om logistieke hulp te bieden bij het eventuele bergen. Gelukkig, dat liep allemaal, de Gronerts kan je zo'n klus wel toevertrouwen. Weer eens geprobeerd of Chris te bereiken was. Ik kreeg hem vrijwel direct aan de lijn. Hij wist van de witsnuit, maar nog niet van de Wassenaarse bruinvis. Hij zou 'de Wassenaarse' verder overnemen. Over de witsnuit zouden we contact houden. Afhankelijk of ze het beest 's-middags nog konden bergen zouden we hem 's-avonds gaan halen en de volgende dag sectie kunnen doen. Nu zou ik telefonisch 'stand-by' blijven. Na verder telefonisch overleg bleek het

* [dr E.J.O. Kompanje is collectiebeheerder recente zoogdieren van het Natuurmuseum Rotterdam; e-mail: natuurmuseum@nmr.nl]

onmogelijk de witsnuitdolfijn vanaf de dijk te bergen. Om wegspoelen te voorkomen hadden 'de Gronerts' en de medewerkers van Ecomare paaltjes om de dolfin heen in het wad geslagen en het dier aan de paaltjes vastgemaakt. Vrijdag zouden we, met behulp van marine of politie, een nieuwe poging ondernemen. Twee preparateurs van Naturalis, Chris en ik zouden naar Den Helder afreizen.

Vrijdag 24 december 1999, 7.15 - 11.45 uur

Om kwart over zeven bij Chris thuis afgesproken. De preparateurs zouden separaat met de vrachtwagen gaan, Chris en ik met een personenauto. Het regende flink en de voorspelling was storm. De windkracht was 5-8 bft vanuit zuid-zuidwestelijke richting. Lekker weer om een dolfin te bergen. De rit naar Den Helder verliep voorspoedig. We hadden om negen uur met de Rijkspolitie te water afgesproken. De opgegeven routebeschrijving bracht ons niet helemaal waar we zijn moesten: we kwamen bij de marinebasis uit. Bij het kantoor wist men van de dolfin en van onze komst, dus we kregen de indruk goed te zitten. We moesten ons wel legitimeren. Dat lukte Chris zelfs met het rijbewijs van zijn vrouw Nellie. Aardige mensen die mariniers. Twee mariniers zouden ons met een kleine boot ter plaatse brengen. Het regende flink en de wind was stormachtig. We voeren de haven van Den Helder uit, maar halverwege kregen de mariniers geen toestemming (van de commandant aan wal) om het zeegat te kiezen, de storm was te hevig (ons Korps Mariniers is niet meer wat het geweest is). Telefonisch overleg met de Rijkspolitie te water die bij de dolfin was: een politieman zou ons met een rubberspeedboot ophalen. Dat beloofde wat. In een rustig gedeelte van de jachthaven stapten we over. Chris ging mee op de speedboot, ik voer met de mariniers mee terug om vervolgens met de auto naar de waddijk te rijden. Chris hees zich in een marineregenjack gespte een politiereddingsvest aan, en weg spoten ze. Als dat maar goed zou gaan. De mariniers reden voor mij uit naar de plaats van het onheil. Daar troffen we Kees van de Blom en Fred van Assen, de preparateurs van Naturalis, met de vrachtwagen aan. Ik liep over de dijk, nieuwsgierig naar de dolfin en de vorderingen van de berging. De regen

FIGUUR 2
DE WITSNUITDOLFIN
WORDT AAN LAND
GEBRACHT.
[FOTO: ERWIN J.O. KOMPANJE]

striede in m'n gezicht, het was bar weer. Eenmaal op het wad aangekomen trof ik Chris en de politiemensen aan. Chris zag eruit als een aangespoelde schipbreukeling met zijn reddingsvest en verregende hoofd (Figuur 1). Dat is de ware spirit! De dolfin, een prachtige volwassen witsnuitdolfijn lag vast in het slik en was niet vlot te krijgen. Maar na enig wrikken en de rugvin vrijgemaakt te hebben schoot ze los. Nu kon de dolfin over het wad de vaargeul ingetrokken worden en sleepte een politievaartuig het dier vervolgens naar een stenen trailerhelling langs de dijk, zo'n 500 meter verder. Na ongeveer een kwartier kwamen de politiebootjes aan bij de helling en kon de dolfin aan land worden gebracht (Figuur 2). Het was een prachtig volwassen (oud) vrouwelijk dier met een prachtige witte snuit, ze deed haar naam eer aan (Figuur 3). Het was half twaalf toen de dolfin in de vrachtwagen lag. Wat nu te doen?

Vanmiddag nog sectie in Leiden, anders zou het na de kerstdagen worden. We zouden rond één uur in Leiden kunnen zijn. Chris en ik besloten om de sectie toch diezelfde middag te doen.

Vrijdag 24 december 1999, 11.45 - 14.00 uur

Vanuit de auto bellen we naar Manuel Garcia Hartmann in Duisburg. Manuel is de dierenarts van de cetacea-strandings-werkgroep. Hij zou rond half twee in Leiden kunnen zijn. Marjan Addink, het laatste lid van onze vaste sectieploeg, zou in Leiden alles gereed maken voor een sectie. Onze grootste zorg was de kerstavond. Zou het museum in Leiden nog twee uur langer dan sluitingstijd (vijf uur) open kunnen blijven? Dan zou het geen haastsectie worden, wat bij zo'n vers dier wenselijk zou zijn. Chris belde vanaf een parkeerplaats bij Wieringen met de directeur van

FIGUUR 3
DE DOLFIN DOET HAAR
NAAM EER AAN: EEN
PRACHTIGE WITTE SNUIT.
[FOTO: ERWIN J.O. KOMPANJE]

FIGUUR 4
DE SECTIETAFEL IN
NATURALIS MET ZIJN
LAATSTE SLACHTOFFER
VAN DE EEUW:
DE WITSNUITDOLFIJN VAN
DEN HELDER.
[FOTO: ERWIN J.O. KOMPANJE]

Naturalis, Wim van der Weiden. Deze beloofde zijn best te doen bij de bewakingsdienst. Hij zou ons terugbellen. Ook vanuit de auto 'de Gronerts' en Ecomare gebeld om ze te bedanken voor hun hulp en om door te geven dat de dolfin geborgen was. Wim van der Weiden belde terug met de verheugende mededeling dat de bewakingsdienst het museum tot zeven uur zou openhouden. Hij had de bewakers van het wetenschappelijke belang van de sectie kunnen overtuigen. Deze last viel van onze schouders. Tegen half een kwamen Chris en ik in Leiden aan. De vrachtwagen was er nog niet. Deze arriveerde even later. Met vereende krachten de circa 250 kilo zware dolfin op de sectietafel getild (Figuur 4). In afwachting van de komst van Manuel was er gelegenheid voor verschillende mensen van het museum de gave dolfin te bekijken. Ook Wim van der Weiden kwam kijken waarvoor hij zich had ingezet. Om klokslag half twee waren Manuel en zijn vriendin Colinda ter plaatse en konden we beginnen met de sectie.

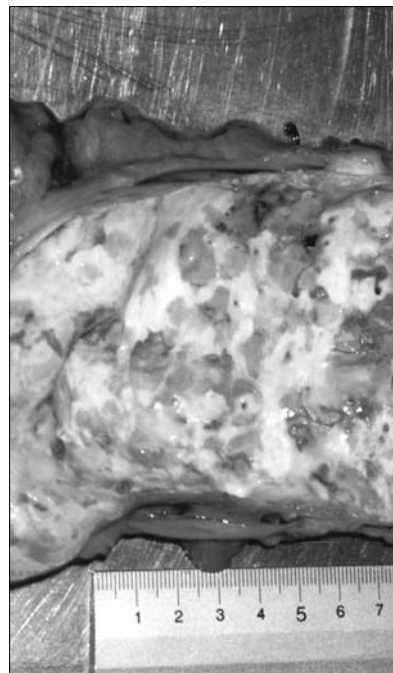
Vrijdag 24 december 1999, 14.00 - 18.45 uur

Al tijdens het overtillen van de dolfin van de aanlegsteiger in de vrachtwagen droop hagelwitte melk uit de tepels. Of zij lacteerde en had een jong, of zij was zwanger. Bij de sectie bleek het eerste. De baarmoeder was leeg, maar

de melkklieren lacteerden overvloedig. Een mooie gelegenheid om echt verse melk te verzamelen voor onderzoek. Uitwendige kenmerken gaven aanwijzingen dat het dier van gevorderde leeftijd was. Ook inwendig werd dit bevestigd. Er was uitgebreide slijtage van de tanden en vele tanden van de bovenkaak ontbraken. In de schildklier vonden we meerdere cysten, er was een longontsteking. Iets wat we nog niet eerder hadden gevonden bij de vele zeezoogdieren die we onder handen gehad hebben, was een vrijwel geheel 'verkalkte' buiklichaamsslagader (Figuur 5). In de maag vonden we slechts verteerde visgraten en enige parasitaire wormen. Kennelijk had de dolfin de laatste dagen niet meer gegeten. Aan de wervelkolom vond ik bij de eerste en tweede lendenwervel een verdachte verdikking aan de buikzijde van de wervellichamen. Na deze wervels uit de kolom genomen te hebben en deze met een onvervalste amputatiezaag overlangs doorgezaagd te hebben, vonden we een 'intervertebrale hernia' of 'Schmorl's node' naar de Duitse arts Schmorl die deze afwijking bij mensen in 1929 voor het eerst beschreef. Manuel en ik hadden juist een artikel afgerond waarin we voor het eerst melding maken van deze afwijking bij vier bruinvissen. Gelukkig was het artikel nog niet de deur uit en kan dit geval nog worden toegevoegd. Onze kerstavond kon niet meer stuk.

Na het onvermijdelijke schoonmaakwerk en een verfrissende douche, konden we om kwart voor zeven het museum verlaten, de bewakers met twee staven kerstbanket, die Nellie Smeenk nog even snel gehaald had, achterlatend.

'Wat hebben jullie gisteren gedaan?', vroegen familieleden ons tijdens de kerstmaaltijd. 'Oh, een dolfinetje bekeken' was het antwoord, om vervolgens een lepel Cranberrysaus over de konijnenbout heen te gieten. []

FIGUUR 5
UITGEBREIDE 'VERKALKTE'
AFWIJINGEN IN DE
BUIKLICHAAMSSLAGADER
(DE FOTO TOONT DE
OPGEWERKTE
BINNENZIJDE VAN
DE ADER).
[FOTO: ERWIN J.O. KOMPANJE]